

УДК 35.073.53.658:7

JEL Classification: H57, H82, H83

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1\(34\).288-297](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1(34).288-297)

І.В. Харченко, доц., канд. екон. наук

Л.М. Романюк, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Проблеми функціонування системи ProZorro та шляхи їх подолання

Стаття присвячена проблемам функціонування системи державних закупівель ProZorro. Проаналізовано позитивні риси та проблеми застосування даної системи. Досліджено прийоми, які можуть бути використані організаторами та учасниками торгів для перемоги в конкурентній боротьбі, та їх наслідки для підприємств, які добросовісно виконують вимоги законодавства в сфері державних закупівель. Запропоновано шляхи подолання корупції на підставі дослідження вітчизняного досвіду, аналізу кроків влади по подоланню цього явища – впровадження системи запобігання корупційним проявам DoZorro - та досвіду країн з розвинутою ринковою економікою, зокрема закони Юнсїтрал (Uncitral).

система державних закупівель ProZorro, конкурентна боротьба, корупція, тендер, державні замовлення, DoZorro, Юнсїтрал (Uncitral)

І.В. Харченко, доц., канд. екон. наук

Л.М. Романюк, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, г. Кропивницький, Україна

Проблемы системы ProZorro и пути их преодоления

Статья посвящена проблемам функционирования системы государственных закупок ProZorro. Проанализированы положительные черты и проблемы использования этой системы. Исследованы приемы, которые могут быть использованы организаторами и участниками торгов для победы в конкурентной борьбе, и их последствия для предприятий, которые добросовестно выполняют требования законодательства в сфере государственных заказов. Предложены пути преодоления коррупции на основании исследования отечественного опыта, анализа действий власти по преодолению этого явления - внедрение системы предотвращения коррупционных проявлений DoZorro - и опыта стран с развитой рыночной экономикой, в частности законы Юнсїтрал (Uncitral).

система государственных закупок ProZorro, конкурентная борьба, коррупция, тендер, государственные заказы, DoZorro, Юнсїтрал (Uncitral)

Постановка проблеми. Сучасна економіка є ринковою, що передбачає конкуренцію, та поєднує як приватну, так і державну форму власності. Тому коли виникає потреба в постачанні для державного сектору будь-яких товарів, виникає конкурентна боротьба, яка повинна на основі чесної конкуренції задовольнити цю потребу, заощадити державні кошти. Ринкова економіка побудована на особистій зацікавленості в результатах господарювання, тому у суб'єктів конкурентної боротьби нерідко виникає бажання перемогти в ній, не переймаючись етичними проблемами, корумпуючи осіб, що залучені до цього процесу. З подібними проблемами стикалися майже всі ринкові економіки у своєму розвитку. Але в Україні ця проблема постала особливо гостро, адже Україна посідає 131 місце в світовому рейтингу корупції Transparency International [8].

Постачання необхідних комплектуючих, матеріалів, сировини для підприємств державної форми власності шляхом проведення прозорих тендерних торгів є важливою проблемою в ринковій економіці. Особливо відчутна ця проблема для галузей-монополістів, результати роботи яких впливають на всю українську економіку і, зокрема, на Укрзалізницю. Український Уряд робить кроки для вирішення цієї проблеми. Так, впроваджена система інтернет-тендерних торгів ProZorro, яка дійсно дозволила заощадити великі кошти для державного бюджету. Проте, залишається дуже багато невирішених проблем, а відповідно у суспільства виникає багато претензій до роботи цього інструменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження прозорої тендерної процедури закупівлі зачіпає інтереси багатьох фізичних і юридичних осіб, тому це питання активно досліджується фахівцями [2-6; 9-10; 12; 14-17].

Так, Письмаченко Л.М., Критенко О.О. здійснили аналіз міжнародного досвіду (США, Канада, Швейцарія, країни – члени ЄС) організацій закупівель за бюджетні кошти. Дослідження показало, що проблеми існування і розвитку системи державних закупівель розв'язуються на основі проведення конкурсних торгів для забезпечення прозорості, протидії корупції [7].

Костенко О.Н. здійснив аналіз чинного законодавства і зазначив, що Закон України «Про публічні закупівлі» не повною мірою відображає суб'єктів державних закупівель, зокрема, у сферах регулювання та контролю, та дійшов висновку про недосконалість законодавства в даному питанні [2].

Севост'янова Г.С. проаналізувала зміст Закону України «Про публічні закупівлі» та зробила висновки про позитивні наслідки його запровадження, при цьому зазначила ризики та запропонувала кроки для їх подолання [9]

Соколовський С.А. дослідив шляхи вирішення проблеми корупції у сфері військових закупівель, визначив збиток держави в результаті корупційних схем державних закупівель для потреб Національної гвардії України та визначив напрями подолання корупційних ризиків [12].

Письменна М.С. проаналізувала методику проведення аудиту ефективності електронного середовища здійснення державних закупівель та розробила пропозиції щодо підвищення ефективності, надійності та прозорості функціонування електронної системи публічних (державних) закупівель в Україні [6].

Отже, вітчизняні науковці досліджують системи держзакупівель, вивчають досвід іноземних країн, пропонують шляхи вирішення певних недоліків, однак все ще залишаються невирішені проблеми, пов'язані із практичним застосуванням системи ProZorro.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз роботи системи держзакупівель ProZorro у сфері постачання державних підприємств, що забезпечують роботу галузей-монополістів, з метою розробки шляхів удосконалення роботи даної системи.

Основні результати дослідження. Ринкова економіка має потужні стимули, які повинні змусити підприємство працювати ефективно або зникнути завдяки конкуренції. Але навіть в умовах ринкової економіки існують природні монополії, які суттєво впливають на економічний розвиток країни. Багато відомих економістів зазначають негативний вплив монополій на розвиток економіки. Зокрема, Нобелівський лауреат з економіки Ф. Хайек у книзі, присвяченій негативним наслідкам економічної монополії «Дорога до рабства», епіграфом до глави 10 під назвою «Чому до влади приходять найгірші?» вибрав слова лорда Ектона: «Влада розбещує. Абсолютна влада розбещує абсолютно» [18]. Разом з тим, конкуренція та зацікавленість в результатах господарювання в умовах ринкової економіки повинні проявлятися таким чином, щоб задовольняти як власні потреби, так і потреби держави. Це відбувається лише в тому випадку, коли економічні процеси в державі розумно регулюються. Сучасна ринкова економіка є регульованою. Про це у свій час було зазначено багатьма визначними вченими. Так, видатний економіст Д. Кейнс писав про те, що в «умовах *laissez-faire* («дозвольте зробити» – економічна доктрина, згідно якої державне втручання в економіку має бути мінімальним) ... я роблю висновок, що регулювання поточних інвестицій залишати в приватних руках небезпечно» [1, с. 296]. Лауреат Нобелівської премії з економіки Пол Кругман підкреслював: «Треба говорити про визначальну роль держави в подоланні кризи, про необхідність втручання в ринкові механізми і ручного управління» [8].

Таким чином, держава повинна регулювати ринкові процеси так, щоб вони йшли на користь всій країні, всьому суспільству. В світі не існує абсолютно вільного ринку, який би не регулювався тим чи іншим чином.

Стратегічний аналіз конкретного підприємства – ПАТ «Гайворонський тепловозоремонтний завод» (ГТРЗ) – дозволив встановити такі факти. За його результатами можна було б вважати, що підприємство повинно мати добрий стратегічний і фінансовий стан. Досліджуване підприємство і його основні конкуренти забезпечують необхідними запасними частинами галузь залізничного транспорту України. Обсяг ринку становить біля 1500 млн. грн. Такі умови роботи зазвичай повинні були б забезпечити добре стратегічне і фінансове становище підприємства. В дійсності ситуація протилежна. Досліджуване підприємство працює з великими проблемами, головна з яких – це дуже складне фінансове становище. І хоча стратегічна мета (підприємству належить значна частина ринку) досягнута, фінансове становище підприємства є загрозливим. На нашу думку, це відбувається тому, що підприємство змушене продавати свою конкурентоспроможну продукцію не кінцевому споживачу, а фірмі-прокладці вдвічі дешевше, ніж вона (фірма-прокладка) продає цю продукцію абсолютно без будь-якого доопрацювання кінцевому споживачу. Щоб уявити обсяг тіньових грошових потоків лише в даному випадку, зазначимо, що кінцевий споживач – «Укрзалізниця» – купує продукцію (зубчасте колесо) за 34100 грн. за одиницю, а підприємство-виробник реалізує його за 18200 грн.

Зауважимо, що виготовлення великих зубчатих коліс потребує застосування дорогого та складного технологічного процесу, а також використання термічних операцій і застосування якісних дорогих матеріалів. Тому зрозуміло, що виробнича собівартість продукції є високою. Надзвичайно низька ціна формує загальну рентабельність підприємства-виробника ГТРЗ у звітному періоді на рівні 1,98 % при невисокому рівні заробітної плати – дуже близькому до законодавчо встановленого мінімуму. Реалізація продукції самим підприємством за кінцевою ціною дозволила б підприємству мати значно вищий рівень заробітної плати, залучити кваліфікований досвідчений персонал, удосконалювати техніку і технологію. Це дозволило б сплачувати податки в значно більших розмірах, що в цілому сприяло б розвитку економіки України.

І цей факт не є виключенням. Так, міністр інфраструктури В.В. Омелян зазначає: «Корупційні потоки на «Укрзалізниці» в останні роки склали \$ 500 млн. в рік. Компанії-прокладки, яким фактично досить було мати три стільці і один стіл, заробляли величезні суми на вантажних перевезеннях» [16]. Зазначається, що «система закупівель ProZorro заощадила державі майже 3 млрд. грн.» [11]. Важливі переваги системи ProZorro – повноцінний моніторинг за такими критеріями, як низька якість оголошення, низька конкурентна активність і непрозорість проведення процедури. При появі будь-яких сумнівних оголошень автоматично генерується сигнальне попередження. Відомий випадок, коли «Укрзалізниця» пізно увечері оголосила тендер на постачання постільної білизни на суму 999 тис. грн., а вранці наступного дня договір вже було підписано. Проте, під тиском центру протидії корупції «Укрзалізниці» його довелося розірвати [10].

Основним завданням системи ProZorro має бути подолання корупції як явища, а також поширення та стимулювання розвитку проведення тендерних торгів за допомогою Інтернет мережі для розвитку здорової конкуренції в економіці України. І основну роль у цих перетвореннях повинна відіграти держава.

Разом з тим, висловлювання про неефективну роботу ProZorro переважають над позитивними відгуками [5; 10-11]. Впровадження ProZorro стикається з опором

держчиновників, деякі з них намагаються обійти вимоги проведення торгів на ProZorro. Основні претензії з боку бізнесу до системи ProZorro такі:

1. Здійснюються спроби приховати інформацію про заявлені тендери для того, щоб всі потенційні учасники (крім так званих «довіренних» постачальників) не змогли їх знайти і подати свої пропозиції. Такий варіант використовується досить часто, проте система сигналізує про подібні махінації і вже декількох чиновників, причетних до цього, було звільнено з посад [10].

2. Спостерігаються ситуації, коли для подачі тендерних пропозицій виділяється дуже короткий проміжок часу, іноді навіть всього декілька годин (наприклад, оголошується тендер пізно увечері, а на ранок вже проводяться торги та оголошується переможець), що збільшує ймовірність участі лише так званих «необхідних» постачальників. Однак, після набуття чинності законодавства про електронні закупівлі, терміни подачі пропозицій і уточнення по тендеру, а також терміни розгляду переможців повинні бути детально прописані, що має виключити можливість виникнення подібних махінацій.

3. Іноді оголошуються тендери «сумнівної прозорості», в яких до складу вимог до учасників включаються настільки специфічні та дискримінаційні умови, яким відповідають лише 1-2 потенційних постачальника на ринку.

4. На сьогодні єдиним критерієм визначення переможця на торгах є ціна, тобто виграє той, хто зробить пропозицію з найнижчою вартістю. В результаті маловідома компанія може перемогти за цим критерієм відомого постачальника і, відповідно, виграти весь тендер. Недоліком є також те, що не враховуються інші додаткові умови, важливі для покупців, які можуть запропонувати постачальники (зокрема, умови поставки, якість продукції, гарантійні та постгарантійні зобов'язання тощо).

5. Після введення в дію Закону України «Про публічні закупівлі» бізнес-структури можуть оскаржити тендер в Антимонопольному комітеті України, а рішення органу оскарження є обов'язковими для виконання замовником. Але в цьому випадку постає інша проблема – оскарження стало платним. Для тендеру по товарах і послугах вартість скарги складає 5 тис. грн., для тендеру з виконання робіт – 15 тис. грн. Виникає питання - чи варто подавати скаргу вартістю 5000 грн. при невеликому обсязі тендеру в розгляді якої можуть відмовити, а гроші все одно доведеться заплатити? Така норма законодавства призводить лише до того, що у більшості випадків суб'єкти підприємницької діяльності уникатимуть оскарження непрозорих тендерів і зменшать кількість спроб участі в тендерних закупівлях. Водночас при відмові Антимонопольного комітету України в задоволенні скарги, учаснику тендеру можна звернутися до суду. Проте судові спори можуть тривати дуже довго (рік і більше), а оскільки договори з держзакупівель роблять, зазвичай, строком на один рік, це рішення суду, навіть позитивне, не буде мати значення.

6. Постачальники як, учасники процедур публічних закупівель, часто і самі допускають помилки. Передусім замовники скаржаться на невідповідність товару, що поставляється компаніями, заявленим технічним умовам. Іноді трапляються випадки, коли учасники помилково вносять низьку ціну, проте в процесі торгів вже не можуть її виправити, оскільки алгоритм аукціону дозволяє коригувати ціну тільки у бік зменшення, але не збільшення. Відзначимо, що онлайн-аукціон зовсім не гарантує найнижчу ціну на ринку, адже його проведення не виключає можливість того, що продукцію з нижчою вартістю можна було б знайти на сайтах порівняння цін типу Hotline.ua. Слід визнати, що багато постачальників не бачать сенсу брати участь в державних тендерах. Це викликано різними причинами, зокрема, тим, що державні структури та органи державного сектору погашають свої грошові зобов'язання із

затримками, а в умовах нестабільності національної валюти це призводить до виникнення ризиків отримання значних збитків замість очікуваного прибутку.

7. Часто представники бізнесу скаржаться на необґрунтовану відміну аукціону і вимагають для даного випадку ввести банківську гарантію, яка, в такому випадку, буде розглядатися як своєрідна компенсація [10; 11].

Отже, незважаючи на прозорість і публічність проведення тендерів в системі ProZorro, держзамовник все ж може зробити «необхідного» постачальника переможцем аукціону, незважаючи на скарги інших учасників і норми закону. Зазвичай для цього використовуються зазначені вище прийоми, крім того, замовник може виключити інших учасників в процесі процедур постаукціонної кваліфікації.

Дослідники особливостей здійснення держзакупівель зазначають: «Основна проблема - це небажання системи переходити на новий рівень. Опір чиновників, у тому числі і на місцях... Але є система контролю ризику, аудиту. Надпорогові закупівлі простіше проконтролювати. А у сфері допорогових – вже велика корупція. Замовлення подрібнюють, уникають декларувати якісь моменти» [5]. Так, відомий випадок, коли в Тернопільській області, з метою зменшення суми замовлення та уникнення тендерних процедур при будівництві доріг було прийнято рішення укласти договори на постачання ресурсів для будівництва дороги відрізками по 40 метрів, що суперечить принципу доцільності з точки зору технології та організації будівництва, але не суперечить формулюванню чинного закону, чим і скористалися можновладці [18].

Питання регулювання державних закупівель у всьому світі є об'єктом пильної уваги з боку законодавців - адже в даному випадку сам покупець, тобто держава, зацікавлений в максимальній ефективності процесу. Одним з важливих напрямів в законотворчій діяльності у всьому світі стала боротьба за чесну конкуренцію, яка, згідно економічної теорії, повинна привести до зниження цін. Головна проблема в сучасній практиці держзакупівель – «людський чинник», що породжує корупцію і недобросовісну конкуренцію. Йдеться про зрощення влади і бізнесу, внаслідок якого разом з конкурентними методами вибору постачальників важливу роль відіграє лобювання. Проте, як вважають за кордоном, нормативна база, що добре опрацьована, і грамотне адміністрування закупівель цілком можуть звести можливі втрати ефективності до мінімуму – лобі перетворюється лише на один з чинників вибору, що працює в обставинах «при інших рівних». Створення дієвого механізму, впровадження ефективного процесу, який буде мати дієві запобіжники протидії корупції – саме таким шляхом треба вирішувати цю проблему. Цей механізм повинен бути побудований на певних принципах, дотримання яких не дасть можливості зловживати владою чи становищем. І такі принципи широко використовуються в зарубіжній закупівельній практиці. До основних базових принципів відносять: прозорість (transparency) – відкритість і доступність інформації про закупівлі; підзвітність і дотримання процедур (accountability and due process) – чітке наслідування закупівельних процедур при державному і громадському контролі; відкрита і ефективна конкуренція (open and effective competition) – недопущення дискримінації; справедливість (fairness) – рівні можливості для усіх учасників закупівель.

Загальноприйняті у світовій практиці принципи здійснення закупівель і розміщення замовлень сформульовані в законодавствах окремих країн і зафіксовані у ряді міжнародних документів, таких як Директиви ЄС, Багатостороння угода про державні закупівлі у рамках СОТ, документи Організації Азіатсько-тихоокеанського економічного співробітництва і інших [7]. Відмінності в законодавствах окремих країн обумовлені пріоритетами економічної політики тієї або іншої держави. Істотний вплив чинить рівень централізації економіки. На рівні національного законодавства відбувається уточнення, конкретизація міжнародних норм з урахуванням особливостей

економічної політики держави. У ряді країн випускаються галузеві нормативні акти, що дозволяють на базі загального національного законодавства сформулювати конкретні положення, що відбивають специфіку тієї або іншої галузі.

Сучасне міжнародне законодавство про державні закупівлі базується на Типовому законі ЮНСІТРАЛ про закупівлі товарів (робіт) і послуг та Керівництві щодо його застосування [15]. Цей закон містить 57 статей, згрупованих в 6 глав: загальні положення; методи закупівель і умови їх використання; процедури торгів; основний метод закупівель; процедури, вживані при закупівлях альтернативними методами оскарження.

На нашу думку, прийняття подібного закону в Україні нагально необхідне. Майже усі його положеннями є обґрунтованими та раціональним, і його виконання могло б запобігти якщо не всім зазначеним проблемам, то принаймні їх переважній більшості. Наведемо деякі цитати з нього:

1. «Вони (підрядники - авт.) володіють необхідними професійними і технічними кваліфікаційними даними, фінансовими ресурсами, обладнанням та іншими матеріальними можливостями, управлінською компетентністю, надійністю, досвідом і репутацією, ...вони не є неплатоспроможними, їх майно не знаходиться під судовим контролем, не є банкрутами і не ліквідуються, їх справами розпоряджається будь-який суд або призначена судом особа, їх комерційна діяльність не припинена і вони не є об'єктом слідства...

2. ...організація, що закуповує, дискваліфікує постачальника (підрядника), якщо вона в будь-який момент виявить, що представлена інформація про кваліфікаційні дані постачальника (підрядника) є помилковою; організація, що закуповує, може дискваліфікувати постачальника (підрядника), якщо вона в будь-який момент виявить, що представлена інформація про кваліфікаційні дані постачальника (підрядника) є по суті неточною або по суті неповною;...

3. ...організація, що закуповує, відповідає на будь-який запит постачальника (підрядника) щодо роз'яснень у зв'язку з передкваліфікаційною документацією, отриманою організацією, що закуповує в розумні терміни до закінчення кінцевого терміну подання заявок на кваліфікаційний відбір. Відповідь організації, що закуповує направляється в розумні терміни, з тим щоб постачальник (підрядник) міг своєчасно подати свою заявку на кваліфікаційний відбір...

4. ...Організація, що закуповує, негайно повідомляє кожного постачальника (підрядника), який представив заявку на кваліфікаційний відбір, про результати проходження ними передкваліфікаційного відбору і надає будь-якому представникові широкої громадськості за запитом список всіх постачальників (підрядників), які пройшли кваліфікаційний відбір.

5. ...Ціна пропозиції розглядається організацією, що закуповує, тільки після завершення технічної оцінки.

6. ...Орган, що закуповує, може проводити закупівлі за допомогою двоступеневих процедур торгів при наступних обставинах: а) для організації, що закуповує практично неможливо сформулювати докладні специфікації товарів (робіт); б) вона повертає тендерні заявки, пропозиції або оферти по відношенню до різних можливих методів задоволення своїх потреб; в) в силу технічного характеру товарів (робіт) або в силу характеру послуг їй необхідно провести переговори з постачальниками (підрядниками); г) коли організація, що закуповує бажає укласти договір з метою проведення наукових досліджень, експериментів, досліджень або розробок...» [15].

Як відомо, демократія стосується, в першу чергу, суті процесу, процедур. Тому демократичним повинен бути і процес закупівлі за державні кошти. Наведені

цитування свідчать, що закон Юнсїтрал містить в собі процедури, які можуть усунути проблеми в роботі системи ProZorro, описані раніше, не дати можливостей корупційного тиску на осіб, що приймають рішення внаслідок раніше зроблених ними правопорушень чи сфабрикованих судових справ; закон передбачає багато різноманітних випадків, які можуть виникнути в реальній практиці і обговорює можливість демократичних і справедливих способів вирішення проблеми для таких випадків.

Зрозуміло, що Типовий закон призначається для тих країн, які вважають бажаним регламентувати закупівлі товарів і послуг і переслідують наступні цілі: забезпечення максимальної економічності і ефективності закупівель; розширення і стимулювання участі в закупівлях постачальників незалежно від державної приналежності, що служить розвитку здорової конкуренції та сприяє економічному зростанню країни.

З метою удосконалення процедури ProZorro Президентом України на початку 2018 року було підписано Указ про впровадження порталу DoZorro, метою якого є попередження корупційних проявів і збір інформації про організації, що були помічені в таких проявах. Активістам порталу DoZorro вдається відновити справедливість у 40% закупівель, що відбулися з порушеннями. Портал інтегрований з ProZorro, на ньому автоматично відображаються всі закупівлі, які є у системі. Угоди можна знайти за ідентифікатором, а якщо якась з них знаходиться на опрацюванні - інформація про це з'явиться й на DoZorro [14]. Тому вважаємо впровадження DoZorro необхідним, однак недостатнім засобом для подолання проблем системи ProZorro.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. З метою удосконалення роботи галузей-монополістів, зокрема Укрзалізниця та підприємств, що забезпечують її роботу, необхідним є удосконалення системи тендерних закупівель, взагалі, та системи ProZorro, зокрема, в напрямку максимального отримання незалежності від суб'єктивних факторів, створення прозорості, демократичної і ефективної процедури. Напрямок удосконалення – запровадження в дію закону, розробленого на базі Юнсїтрал.

2. Необхідною є розробка дієвих процедур оскарження несправедливих рішень державних органів з реальними строками їх виконання. Навіть досконалий закон не буде працювати в середовищі, де звичайною практикою є недотримання законів без будь-яких наслідків для порушників. З цією метою необхідно використовувати судову систему, весь комплекс органів державного управління та контролю, зокрема, Антимонопольний комітет України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції тощо, пресу та інші інститути громадянського суспільства.

В подальших дослідженнях доцільно зосередитись на вивченні змін в роботі систем ProZorro і DoZorro, та ефективності удосконалення законодавчого поля для створення ринкової конкуренції в сфері постачання державних підприємств і галузей-монополістів.

Список літератури

1. Кейнс Дж. М. «Общая теория занятости, процента и денег» [Текст] / Дж. М. Кейнс ; пер. с англ. профессора Н.Н. Любимова. – М.: Гелиос АРВ, 2011. – 352 с.
2. Костенко О.Н. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічних закупівель в Україні [Текст] / О.Н. Костенко // Вісник Запорізького національного університету. – 2017. – №3. – С. 98–105.
3. Лахтіонов І. Як відновити справедливість в держзакупівлях: можливості DoZorro [Текст] / І.Лахтіонов [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://evo.business/kak-rabotaet-dozorro/>
4. Наші гроші. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nashigroshi.org/topics/regionews/ternopil/>

5. Пилипенко О. ProZorro и темная сторона госзакупок / О. Пилипенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://112.ua/statji/prozorro-i-temnaya-storona-goszakupok>
6. Письменна М.С. Аудит ефективності системи електронних державних закупівель [Електронний ресурс] / М.С. Письменна // Журнал «Innovative Solutions in Modern Science». – 2017. – № 2 (11). – С.1–15. – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/viewFile/1123/1241>.
7. Пісьмаченко Л.М. Світовий досвід державного регулювання закупівель за бюджетні кошти [Електронний ресурс] / Л.М. Пісьмаченко, О.О. Критенко // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління. – 2010. – № 1. – С. 69–74. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2010_1_11.
8. Самаєва Ю. Пол Кругман: "Нужно говорить об определяющей роли государства в преодолении кризиса, о необходимости вмешательства в рыночные механизмы и ручного управления" [Електронний ресурс] / Ю. Самаєва // Зеркало недели. 18 сентября 2017. – Режим доступу: https://zn.ua/macrolevel/nobelevskiy-laureat-pol-krugman-nuzhno-govorit-ob-opredelyayuschey-rolig-osudarstva-v-preodolenii-krizisa-o-neobhodimosti-vmeshatelstva-v-rynochnye-mehanizmy-i-ruchnogo-upravleniya-260407_.html.
9. Севост'янова Г.С. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення публічних закупівель в Україні [Текст] / Г.С. Севост'янова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. – Вип. 10, ч. 2, С.91–96.
10. Система госзакупок ProZorro: эксперты о сильных и слабых местах. РИА Новости Украина [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rian.com.ua/interview/20160422/1008885219.html>
11. Система закупівель ProZorro заощадила державі майже 3 млрд. грн. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/interview/2018/02/21/7077815/>.
12. Соколовський С.А. Вдосконалення управління матеріальним забезпеченням національної гвардії України з урахуванням корупційних ризиків [Текст] / С.А. Соколовський // Міжнародний науковий журнал "ScienceRise". –2017. – № 1 (30) 20. – С.9–11.
13. Страна UA Украина и Россия поделили 131 место в мировом рейтинге коррупции Transparency International. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://strana.ua/>.
14. Тернистые полгода. Часть 2: За что бизнес критикует ProZorro 07 октября 2016, 09:43 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://delo.ua/ukraine/ternistye-polgodachast-2-za-cto-biznes-kritikuet-prozorro-323549/>
15. Типовой закон Юнситрал о закупках товаров (работ) и услуг с Руководством по его применению Организация Объединенных Наций Нью-Йорк, 1995 год. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/procurem/ml-procurement/ml-procure-r.pdf>.
16. Товстиженко А. Коррупционные потоки на "Укрзалізниці" в последние годы составляли около \$ 500 млн. в год / А.Товстиженко. Зеркало недели. 4 февраля 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zn.ua/Ukraine/korruptionnye-potoki-na-ukrzhaliznici-v-poslednie-gody-sostavlyali-okolo-500-mln-v-god-omelyan-238109_.html.
17. «Укрзалізниця». Год fuck-up'ов». Комментарии UA. 28/12/2016 09:35 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://comments.ua/politics/570227-ukrzhaliznitsya-god-fuck-upov.html>.
18. Хайек Ф.А. Дорога к рабству [Текст] / Ф.А.Хайек; пер. с англ. предисл. Н.Я. Петракова. – М.: "Экономика", 1992. – 176 с.

References

1. Keynes, Dzh. M. (2011). *The general theory of employment, interest and money*. (N.N. Lyubimova, Trans.). Moscow: Gelios ARV [in Russian].
2. Kostenko, O.N. (2017). Administratyvno-pravovyi status subiektiv publicnykh zakupivel v Ukraini [Administrative-normative status of the public procurement subjects in Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu - Science bulletin of Zaporizhzhya national university*, 3, 98-105 [in Ukrainian].
3. Lakhtionov, I. (2018). Yak vidnovyty spravlyvist v derzhzakupivliakh: mozhlyvosti DoZorro [How to restore justice in public procurement: opportunities DoZorro]. *evo.business*. Retrieved from <https://evo.business/kak-rabotaet-dozorro/> [in Ukrainian].
4. Nashi hroshi. [Our money]. *nashigroshi.org*. Retrieved from <http://nashigroshi.org/topics/regionews/ternopil/> [in Ukrainian].
5. Pilipenko, O. (n.d.). ProZorro i temnaya storona goszakupok [ProZorro and the dark side of public procurement]. *112.ua*. Retrieved from <https://112.ua/statji/prozorro-i-temnaya-storona-goszakupok> [in Russian].

6. Pysmenna, M.S. (2017). Audyt efektyvnosti systemy elektronnykh derzhavnykh zakupivel [Audit effectiveness of electronic procurement systems]. *Innovative Solutions in Modern Science» – Innovative solution in modern science*, 2 (11), 1-15 Retrieved from <http://naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/viewFile/1123/1241> [in Ukrainian].
7. Pismachenko, L.M., & Krytenko, O.O. (2010). Svitovyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання zakupivel za biudzhetni koshty [World experience of state regulation of purchases for budgetary funds]. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser. Derzhavne upravlinnia - Bulletin of the Academy of the Customs Service of Ukraine. Ser. Governance*, 1, 69-74. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2010_1_11 [in Ukrainian].
8. Samaeva, Yu., & Krugman, Pol (2017). Nuzhno govorit ob opredelyayushey roli gosudarstva v preodolenii krizisa, o neobhodimosti vmeshatelstva v rynochnyie mehanizmy i ruchnogo upravleniya [Paul Krugman: "We need to talk about the defining role of the state in overcoming the crisis, the need for intervention in market mechanisms and manual management]. *Zerkalo nedeli. 18 sentyabrya 2017 – Weekly mirror.18 september 2017*. Retrieved from https://zn.ua/macrolevel/nobelevskiy-laureat-pol-krugman-nuzhno-govorit-ob-opredelyayushey-roli-gosudarstva-v-preodolenii-krizisa-o-neobhodimosti-vmeshatelstva-v-rynochnye-mehanizmy-i-ruchnogo-upravleniya-260407_.html [in Russian].
9. Sevostianova, H.S. (2016). Suchasnyi stan normatyvno-pravovoho zabezpechennia publichnykh zakupivel v Ukraini [Present state of administrative-normative provision of public procurement in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Science bulletin of Uzhhorod national university, Vol. 10, 2, 91 – 96* [in Ukrainian].
10. Sistema goszakupok ProZorro: ekspertyi o silnyih i slabyih mestah. RIA Novosti Ukraina [ProZorro procurement system: experts on strong and weak points]. *rian.com.ua*. Retrieved from <https://rian.com.ua/interview/20160422/1008885219.html> [in Russian].
11. Systema zakupivel ProZorro zaoshchadyla derzhavi maizhe 3 mlrd hrn – Minekonomiky. [ProZorro Procurement System Saves the State UAH 3 Billion.]. *euointegration.com.ua*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/rus/interview/2018/02/21/7077815/> [in Ukrainian].
12. Sokolovskyi, S.A. (2017). Vdoskonalennia upravlinnia materialnym zabezpechenniam natsionalnoi hvardii Ukrainy z urakhuvanniam koruptsiinykh ryzykiv [The improvement of the management of material provision of the National Guard of Ukraine, taking into account corruption risks]. *Mizhnarodny naukovyj zhurnal "ScienceRise" - International Journal "ScienceRise"*, № 1 (30) 20, 9 – 11 [in Ukrainian].
13. Strana UA Ukraina i Rossiya podelili 131 mesto v mirovom reytinge korruptsii Transparency International. UA [Ukraine and Russia divided 131rd place in the world corruption rating Transparency International] . *strana.ua*. Retrieved from <https://strana.ua/> [in Russian].
14. Ternistyie polgoda. Chast 2: Za chto biznes kritikuet ProZorro [Thorny six months. Part 2: For what business criticizes ProZorro]. *delo.ua*. Retrieved from <https://delo.ua/ukraine/ternistyie-polgoda-chast-2-za-chto-biznes-kritikuet-prozorro-323549/> [in Russian].
15. Tipovoy zakon Yunsitral o zakupkah tovarov (rabot) i uslug s Rukovodstvom po ego primeneniyu Organizatsiya Ob`edinennykh Natsiy Nyu-York, 1995 god. [UNCITRAL Model Law on Procurement of Goods, Construction and Services with a Guidance on its Application United Nations New York, 1995]. *www.uncitral.org*. Retrieved from <https://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/procurem/ml-procurement/ml-procure-r.pdf> [in Russian].
16. Ternstizhenko, A. (2017). Korruptsiionnye potoki na "UkrzaliznitsiI" v poslednie godyi sostavlyali okolo \$ 500 mln v god [Corruption flows on "Ukrzaliznitsya" in recent years amounted to about \$ 500 million per year]. *Zerkalo nedeli. 4 fevralya 2017 – Weekly mirror 4 februsry 2017*. Retrieved from http://zn.ua/Ukraine/korruptsiionnye-potoki-na-ukrzaliznitsi-v-poslednie-gody-sostavl-yali-okolo-500-mln-v-god-omelyan-238109_.html [in Russian].
17. «Ukrzaliznitsya». God fuck-up`ov». Kommentarii UA. [«Ukrzaliznitsya» Year of fuck-up. Commentary UA]. *comments.ua*. Retrieved from <http://comments.ua/politics/570227-ukrzaliznitsya-god-fuck-upov.html> [in Russian].
18. Hayek, F.A. (1992). *The Road to Serfdom*. (N.Ya. Petrakova, Trans). Moskow: Ekonomika [in Russian].

Ihor Kharchenko, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Ljudmila Romaniuk, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

The Problems of the ProZorro Procurement System and Ways of Overcoming Them

The objective of the article is to analyze the shortcomings in the work of the ProZorro public procurement system in the sphere of supplying, in particular, the enterprises that ensure «Ukrzaliznitsya» operation, to search for the causes of such state and potential ways of improvement the system. These techniques may include: (1) Attempts to "hide" the call for tender so that it could only be found by the "insiders"; (2)

Accepting only "desirable" contractors in the bidding process; (3) Formulating discrimination conditions for "undesirable" participants; (4) Currently, the only criterion for determining the winning bidder is the lowest price, the quality is not taken into consideration; (5) Litigation of the results of auctions became too expensive and therefore loses its effectiveness; (6) Mistakes made by participants (correction of which becomes a complex problem); (7) Ungrounded cancellation of the auctions; (8) The client "removes" undesirable participants in the process of post-auction qualification.

There is over-threshold (over 1 million UAH) and sub-threshold purchasing. Over-threshold purchases are easier to control. In case of sub-threshold purchasing the possibility of corruption is much higher. Important details of the orders are not being declared. The regulation of government procurement is a subject of major interest of legislators around the world. The basic principles include: transparency, openness and effective competition (non-discrimination), fairness as equal opportunities for all purchasers. Modern international law on public procurement is based on the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL).

Based on a thorough analysis, authors suggest that implementation of this law in Ukraine is strongly recommended. It is agreed that its implementation could prevent the major problems of government procurement. In order to improve the ProZorro procedure, in January 2018 President of Ukraine signed a decree on the introduction of the DoZorro portal, aimed at preventing corruption practices and collecting data about organizations that were noticed in such instances. Activists of the DoZorro portal are able to restore justice in 40% of procurement violation cases. We consider it insufficient and see this step only as a simulation of fight against corruption, which discredits the very idea of preventing and fighting corruption, allowing corrupt officials to continue their work practices as before. Therefore, we can summarize our findings as follows: - It is necessary to improve procurement systems – in particular the ProZorro system, aiming increasing independence from subjective factors, to create a transparent, democratic and efficient procedure, based on the UNSITRAL Model Law. In this way it is possible to improve the work of the monopoly industries, in particular «Ukrzaliznytsia», and the enterprises that provide their work. It is necessary to have effective appeal procedures with actual terms of their execution. The functions of the whole judicial system should be optimized to reach a desirable level. The role of support and cooperation of state and others bodies should not be underestimated.

ProZorro public procurement system, corruption, UNCITRAL, competition, state orders, tender

Одержано (Received) 25.05.2018

Прорецензовано (Reviewed) 18.12.2018

Прийнято до друку (Approved) 20.12.2018

УДК 331.5:378.063]:005.332.4-048.32

JEL Classification: I23, J21

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1\(34\).297-310](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1(34).297-310)

А.В. Сало, здобувач

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Конкурентоспроможність випускників в умовах інноваційних трансформацій ринків праці та глобальних викликів

Стаття присвячена аналізу впливу інноваційних та глобальних чинників на формування та реалізацію конкурентних переваг на ринку праці випускників закладів вищої освіти. У статті здійснена систематизація наукових уявлень про конкурентоспроможність у сфері праці і, зокрема, конкурентоспроможність випускників закладів вищої освіти. Запропоновано авторський підхід до визначення чинників, що впливають на конкурентоспроможність випускників. Зосереджено увагу на впливах інноваційних трансформацій ринків праці і глобальних чинників. Здійснено аналіз показників конкурентоспроможності країн за розвиненістю системи вищої освіти, індикативних показників відповідності системи освіти (у т.ч. вищої освіти) вимогам бізнесу. Здійснено порівняльну оцінку інноваційних змін структури зайнятості за професіями в Україні та окремих країнах Європи, які впливають на формування та реалізацію конкурентних переваг випускників на ринку праці **конкурентоспроможність, випускники, заклади вищої освіти, чинники впливу, ринки праці, інноваційні зміни, глобалізація, зайнятість, конкурентні переваги**

© А.В. Сало, 2018

А.В. Сало, соискатель

Центральноукраїнський національний технічний університет, г. Кропивницький, Украина